

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки та управління

Обліково-фінансовий факультет

Кафедра обліку і аудиту

АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Методичні рекомендації

з виробничої практики

для студентів денної форми навчання

напряму підготовки 6.030509 «Облік і аудит»

МИКОЛАЇВ
2015

УДК 33.021:005.5

ББК 65.053

А — 64

Друкується за рішенням науково-методичної комісії обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету 20 січня 2015 року, протокол № 5.

Укладачі:

О.М. Вишнеvsька – д-р.екон.наук., професор кафедри обліку і аудиту, декан обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету.

Н.В. Бобровська – канд.екон.наук., асистент кафедри обліку і аудиту Миколаївського національного аграрного університету.

Рецензенти:

Т.В. Стройко – д-р.екон.наук., професор, завідувач кафедрою міжнародної економіки Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

О.В. Калюжна – канд.екон.наук., доцент кафедри управління виробництвом та інноваційною діяльністю підприємств Миколаївського національного аграрного університету.

1. ПЕРЕДМОВА

Досліджуючи сучасні умови функціонування сільськогосподарських підприємств, слід відмітити, що зміни в політичному та економічному житті проходять значно швидше, ніж раніше. Для того, щоб в цих умовах підприємство залишалось фінансово стійким необхідно враховувати макро- та мікроекономічні умови господарювання, щоб вміло та швидко маневрувати наявними ресурсами. Це питання особливо гостро потребує вирішення в умовах нестабільності діяльності більшості сільськогосподарських підприємств.

Характерною рисою сучасних умов функціонування сільськогосподарських підприємств є те, що вони знаходяться в умовах підвищеного економічного ризику. Будь-яке підприємство, незалежно від організаційно-правової форми господарювання, форми власності, галузевої направленості, являє собою відкриту економічну систему. Саме тому можна стверджувати, що підприємство в системі економічного господарювання країни, є першою ланкою, яка бере на себе весь тягар економічних змін маючи при цьому особливості внутрішнього середовища.

Отже, враховуючі сучасні умови господарювання сільськогосподарських підприємств, слід відмітити, що оцінка їх діяльності повинна проводитися в комплексі, тобто з урахуванням як внутрішніх так і зовнішніх факторів впливу. При цьому результативність економічних досліджень може бути різною з урахуванням характеристик факторів впливу. Так, якщо вплинути на внутрішні фактори господарювання певними управлінськими рішеннями можливо, зовнішні фактори впливу є майже неконтрольованими або частково неконтрольованими. При цьому слід зазначити і те, що при певних умовах господарювання фактори які можна було контролювати можуть трансформуватися в неконтрольовані. Для сільськогосподарських підприємств це фактор зниження ціни на сільськогосподарську сировину, особливо в умовах зростання імпорту.

2. АНОТАЦІЯ

Сучасні економічні дослідження повинні проводитися з оглядом на їх результативність реалізації в практичній діяльності будь-якого суб'єкту господарювання. Проблема використання в умовах ринкової економіки нових більш вдосконалених методик для проведення економічного аналізу всіх процесів в сільськогосподарських підприємствах є досить актуальною. Обґрунтування і використання нових підходів досліджень, врахування особливостей досліджуваного суб'єкту, використання достовірної внутрішньої та зовнішньої інформації надасть можливість приймати оптимальні управлінські рішення та розробляти стратегію подальшого розвитку.

Аннотация

Современные экономические исследования должны проводиться с учетом их результативности реализации в практической деятельности любого хозяйствующего субъекта. Проблема использования в условиях рыночной экономики новых и более усовершенствованных методик для проведения экономического анализа процессов в сельскохозяйственных предприятиях является достаточно актуальной. Обоснование и использование новых подходов с учетом особенностей исследованного субъекта, обеспечение достоверной внутренней и внешней информацией даст возможность принимать оптимальные управленческие решения и предлагать стратегию дальнейшего развития.

The summary

Modern economic researches should be carried out with the account of their productivity of realization in practical activities of any managing subject. The problem of use in conditions of market economy of new and more advanced techniques for carrying out of the economic analysis of processes in the agricultural enterprises is enough actual. The substantiation and use of new approaches in view of features of the investigated subject, maintenance with the authentic internal and external information will enable to make optimum administrative decisions and to offer strategy of the further development.

СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Економічний аналіз, як і кожна наука має свій метод. Під ним розуміють спосіб дослідження або підходу до всебічного вивчення предмета тієї чи іншої науки. Загальним науковим методом пізнання є діалектичний, згідно з яким явища та процеси розглядаються в історичному розвитку, не ізольовано один від одного, а в їх взаємозв'язку та взаємозалежності, у переході від кількісних до якісних змін, у боротьбі протилежностей.

Під методологією взагалі слід розуміти шляхи, способи та засоби пізнання дійсності, сукупність органічно пов'язаних принципів та прийомів дослідження різноманітних явищ. Методологія – є сукупністю методів, які використовуються у конкретних науках. Під методом дослідження розуміють спосіб діяльності, послідовність виконання визначених процедур, які необхідні для досягнення поставленої мети. Методика – це сукупність прийомів та способів практичного виконання окремих завдань. Саме тому між поняттями існує тісний зв'язок: **Методологія-Метод-Методика.**

Методологія економічного аналізу – це найбільш загальне поняття, що вбирає в себе знання про закони формування і розвитку економічних явищ, знання про структурні внутрішні зв'язки досліджуваного процесу, тенденції його ровику.

В основу методології економічного аналізу покладено метод матеріалістичної діалектики, який передбачає, що економічні явища повинні розглядатися і їх взаємозв'язку, русі та розвитку, як єдність та боротьба протилежностей. Застосування загального діалектичного методу в аналізі формує основні методологічні засади аналітичного дослідження. Отже, в загальному розумінні, під методом економічного аналізу розуміють діалектичний підхід до вивчення господарських процесів в їх становленні та розвитку.

Метод економічного аналізу – це спосіб комплексного, безперервного, органічно взаємопов'язаного дослідження господарської діяльності підприємства та його підрозділів з метою визначення досягнутого рівня та динаміки розвитку економіки, порівняння показників виконання передбачених виробничо-фінансових показників, виявлення факторів та рівня їх впливу на раціональне

використання виробничих ресурсів та внутрішньогосподарських резервів.

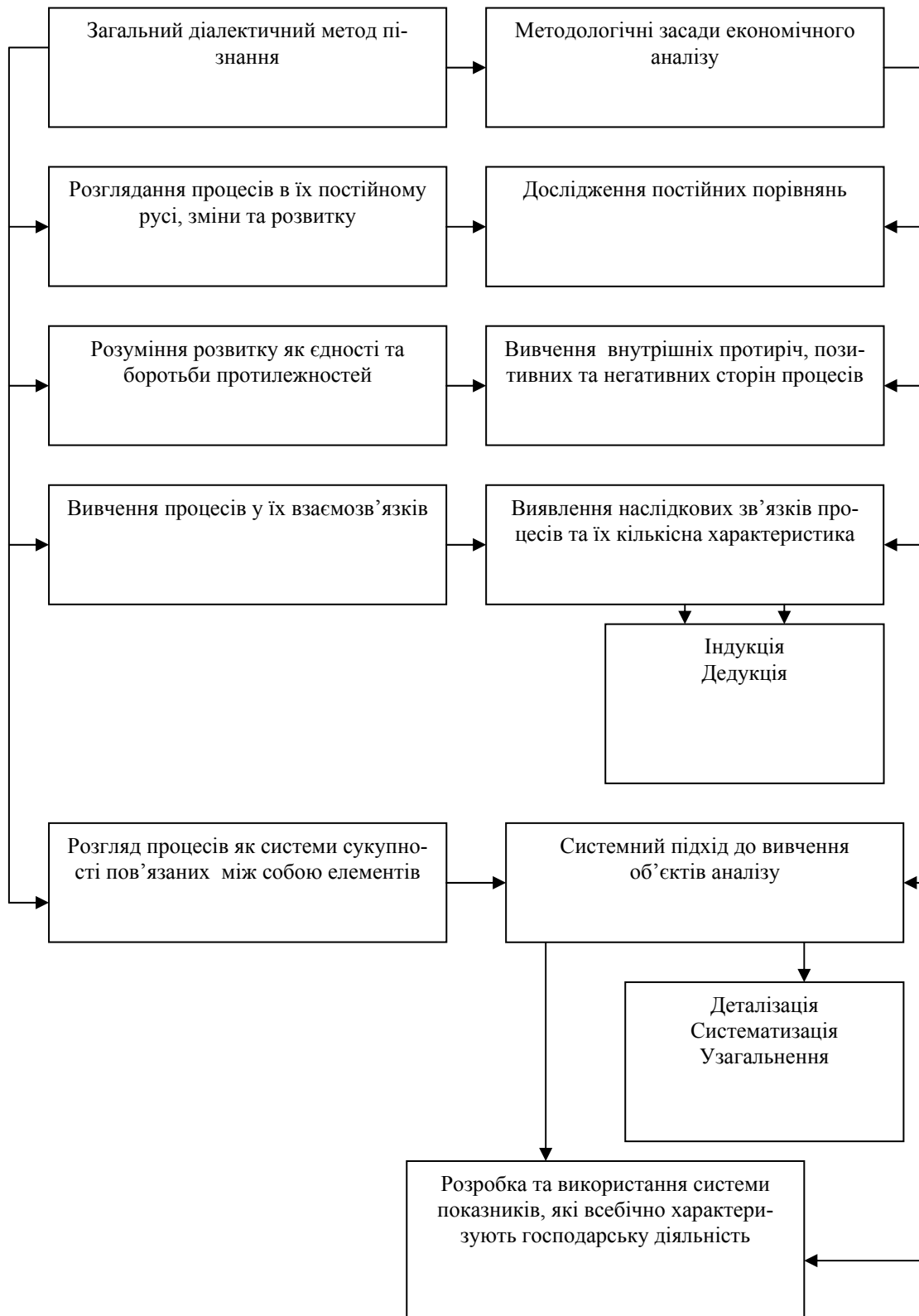

Рисунок 1 — Методичні засади економічного аналізу

Характерними особливостями методу економічного аналізу, які зумовлені його методологічною основою та характером предмету дослідження – фінансо-

вого господарських процесів на підприємстві виступає використання системи показників, які всебічно характеризують діяльність господарюючого суб'єкту.

Система показників діяльності підприємства формується в процесі планування, обліку та складання звітності, а також при розробці систем та підсистем економічної інформації.

Завданням аналітика є вибір необхідних показників виходячи з мети та завдань дослідження для обґрунтування причин їх зміни з використанням окремих методів дослідження.

Для виконання завдань, поставлених перед аналізом, використовують ряд способів та прийомів, які в сукупності становлять його методику. Способи та прийоми, які застосовують для обробки інформації при проведенні аналізу поділяють на три групи:

- кількісні (порівняння, обчислення відносних та середніх величин, побудова рядів динаміки, індекси та коефіцієнти);
- структурні (поділ цілого на частини, узагальнення та обчислення у відсотках);
- факторні (елімінування, групування, балансове зіставлення, кореляція, лінійне програмування, графічний спосіб).

Практична реалізація методу економічного аналізу відбувається через сукупність окремих технічних прийомів та способів, ця сукупність окремих прийомів та способів є методикою економічного аналізу. Виділяють загальну та часткову методику аналізу. Перша – це система дослідження, яка може бути однаково використана при вивченні різноманітних об'єктів.

Загальна методика економічного аналізу містить наступні процедури:

- визначення задач та мети аналізу;
- вибір об'єктів аналізу;
- встановлення системи показників, за допомогою яких можливе дослідження обраного об'єкту;
- вибір основних напрямків та послідовності проведення аналізу;

- обрання конкретних способів та прийомів аналізу досліджуваного об'єкту;
- відбір та перевірка достовірності джерел вхідної інформації;
- вибір технічних засобів і, виходячи з їх можливостей, відповідних способів обробки аналітичної інформації;
- визначення найбільш доцільної форми оформлення результатів аналізу;
- розробка заходів вдосконалення діяльності підприємства та перевірка їх впровадження.

Для проведення аналітичних досліджень окремих об'єктів дослідження загальна методика аналізу конкретизується виходячи із специфіки. Процедурну сторону методології та методики економічного аналізу регулюють його принципи, які формулюють основні вимоги до проведення аналітичного дослідження:

- системний підхід – який передбачає вивчення економічних процесів у складних динамічних систем, які включають ряд елементів, певним чином пов'язаних між собою;
- комплексність – вимагає охопту усіх сторін діяльності та всебічного вивчення причинних залежностей в економіці підприємства;
- динамічність – передбачає вивчення економічних явищ і процесів в динаміці, в розвитку;
- точність – досягається при використанні достовірної інформації, яка реально відображає об'єктивну дійсність, а також надає можливість зробити розрахунок для підтвердження аналітичних висновків;
- оперативність – вимагає не простої констатації минулих подій та їх оцінки, а передбачає своєчасне проведення аналітичних досліджень для прогнозування господарських подій.

- ефективність – витрати на проведення економічного аналізу повинні надавати багатократний ефект;
- зрозумілість або адекватність – потребує обов'язкового пояснення отриманих результатів дослідження у вигляді відповідних висновків та коментарів;
- дієвість та прогресивність – вимагає від аналітика активного втручання у хід виробництва, своєчасного виявлення його недоліків та переваг, використання методів аналізу, прийняття управлінських рішень, які направлені на підвищення ефективності виробництва.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Система економічної інформації – це сукупність методів генерації, передавання і переробки інформації в усіх ланках економіки господарюючого суб'єкту.

За рівнем виникнення і передавання економічна інформація характеризується своїм об'єктом та джерелом. На основі об'єкта інформації формується економічна інформаційна система. Вона розподіляється на складові елементи, кожний з яких володіє властивостями системи. Таким чином, у результаті послідовного розподілення вихилить система взаємопов'язаних одиниць інформації, що на різних рівнях впливають один на одного.

Система економічної інформації має відповідати таким вимогам:

- Аналітичність – забезпечення надходження даних з тією деталізацією, яка необхідна для управління.
- Об'єктивність – економічна інформація має об'єктивно відображати і об'єкти, що досліджуються.
- Єдність економічної інформації, що надходить з різних джерел (планового, облікового, поза облікового характеру), усунення відокремлювання і дублювання різних джерел інформації.
- Оперативність – швидкість надходження економічної інформації, що забезпечується використанням найновіших засобів

зв'язку, впровадження методів дистанційного передавання даних та їх обробкою на ЄОМ.

- Рациональність (ефективність) – економічна інформація має максимум повно забезпечити систему управління при мінімізації витрат на збирання, зберігання та використання даних. Для цього необхідно вивчати корисність інформації для удосконалення інформаційних потоків шляхом усунення непотрібних даних і упровадження потрібних.

Для одержання, опрацювання, збереження і використання інформації витрачаються праця і матеріальні ресурси. Тому інформація має, крім споживної, ще й вартість, яка повинна відшкодовуватися сторонніми її користувачами.

Інформація має бути повною і різнобічною, своєчасною і доброякісною. Проблеми з інформацією можуть виникати не лише у разі її відсутності, переключення, а й у зв'язку з обмеженням щодо порядку її використання, впровадження різного роду комерційних та інших таємниць.

При цьому основними джерелами інформації є:

- планово-нормативна інформація (матеріали бізнес-планів, норми витрат і нормативи, преїскуранти цін і тарифів, законодавчі акти, інструкції, договори, технологічна документація тощо);
- дані бухгалтерського, статистичного і оперативного обліку та звітність;
- внутрішня позаоблікова інформація (накази, виробниче листування, довідки про перевірки та акти ревізій, аудиту та інше);
- зовнішня інформація;
- дані особистих спостережень аналітика.

Економічна інформація, яка використовується для аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства може бути класифікована за місцем утворення а такі основні групи:

- Зовнішня (інформація, яка характеризує загальноекономічний розвиток країни або окремого регіону; інформація, яка характеризує кон'юнктуру

ринку; інформація, яка характеризує діяльність конкурентів та інших учасників ринкових відносин);

- Внутрішня (нормативна, планова, облікова).

В свою чергу нормативна інформація містить в собі законодавчі акти, норми та нормативи. Планова інформація – це дані поточних та перспективних планів та прогнозів розвитку підприємства: бізнес-план, фінансовий план, зведений план, плани розвитку окремих галузей та підрозділів підприємства. Облікова інформація формується в процесі бухгалтерського обліку: фінансова та управлінська бухгалтерська документація, первинна та зведена.

Розглядаються дві основні проблеми, які пов'язані із організацією інформаційного забезпечення економічного аналізу:

- визначення потреб в інформації як особливому ресурсі для проведення дослідження;

- визначення джерел інформації для отримання первинних аналітичних даних.

Економічний аналіз базується на комплексному використанні даних різних джерел інформації, які поділяють на планово-нормативні, облікові та позаоблікові.

У складі планово-нормативних джерел особливе значення приділяється бізнес-плану підприємства. Бізнес-план являє собою різносторонній опис бізнесу та середовища, в якому він діє, а також системи управління, якої він потребує для досягнення поставленої мети. Не існує стандарту для розробки бізнес-плану із-за різноманітних цілей бізнесу та безкінечної кількості варіацій середовища, в якому він діє. Відповідно, необхідно мати певні навички, щоб описати 3-х або 5-ти річну перспективу розвитку бізнесу, особливо в швидко мінливих економічних умовах країн СНД. Тому значну частину будь-якого бізнес-плану повинні складати розділи планомірного контролю та регулювання бізнесу.

ПОКАЗНИКИ ТА МОЖЛИВІ СИТУАЦІЇ

Більшість інформації, яка використовується в аналізі, має форму показни-

ків. Показники класифікуються за різними ознаками. У практиці аналітичних досліджень розрізняють такі показники:

1. Кількісні й якісні;
2. Натуральні, трудові, вартісні;
3. Абсолютні й відносні;
4. Загальні і часткові;
5. Планові (нормативні) й фактичні (звітні);
6. Основні й допоміжні;
7. Вихідні й розрахункові (похідні).

Вся підібрана для аналізу інформація і, насамперед, показники обліку і звітності мають бути ретельно перевірені за формою і змістом. При перевірці за формою встановлюється правильність оформлення документів і звітів з погляду повної наявності й заповнення всіх реквізитів, таблиць, підписів, арифметичних сум, підсумків; відповідність і спадкоємність цифр, перенесених з інших документів та попередніх роках; узгодженість цифр у різних формах звіту і взаємозалежних величин.

При перевірці інформації за змістом, а вона може бути здійснена лише на підприємстві, встановлюється відповідність звіту даним бухгалтерського обліку, а достовірність самого обліку перевіряють його відповідністю реальному стану речей та процесів на підприємстві.

Перевірка має встановити доброякісність інформації, і лише за цієї умови можна розпочати сам аналіз діяльності підприємств.

Формування та аналіз основних груп показників у системі комплексного аналізу господарюючого суб'єкту в аграрному секторі економіки передбачає наступні 10 етапів:

- 1 етап. Попередній огляд узагальнюючих показників.
- 2 етап. Аналіз зовнішніх факторів мікро- та макрорівнів.
- 3 етап. Аналіз організаційно-технічного рівня, соціальних та природно-кліматичних умов господарювання.
- 4 етап. Аналіз обсягу, асортименту, структури та якості продукції на про-

даж.

5 етап. Аналіз забезпеченості та рівень використання ресурсного потенціалу підприємства.

6 етап. Аналіз виробництва та використання продукції.

7 етап. Аналіз витрат на виробництво, зберігання, доробку та переробку, реалізацію продукції.

8 етап. Аналіз фінансових результатів діяльності.

9 етап. Аналіз економічної ефективності діяльності.

10 етап. Аналіз фінансового стану підприємства.

Так як всі показники у своєму взаємозв'язку мають причину та слідство, оцінка економічної ситуації для прийняття управлінських рішень може бути представлена у вигляді наступних етапів:

1 етап. Розрізнювання ситуацій.

2 етап. Діагноз причин.

3 етап. Прогноз розвитку.

4 етап. Стратегія, цілі, передумови.

5 етап. Критерії обмеження.

6 етап. Оцінка варіантів рішення (альтернатива).

7 етап. Прийняття рішення.

8 етап. Підтримка рішення та його практичне втілення.

Ситуації, які виникають в процесі виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств можна класифікувати за наступними ознаками:

1. За характером: стандартні, нестандартні, прості, проблемні, критичні, структуризовані, неструктуризовані, передбачувальні, несподівані.

2. За змістом: технічні, правові, економічні, технологічні, організаційні, біологічні, екологічні, соціальні, психологічні.

3. За елементами аграрної мікроекономіки: фактори зовнішнього середовища, елементи внутрішнього ресурсного середовища, потреби людини.

4. За рівнем господарського управління: ендогенні (внутрішні), екзогенні (зовнішні).

ЗМІСТ РОБОТИ

Робота виконується у відповідності до методичних рекомендацій з оформлення та розкриття мети проведеного дослідження. Враховуючи робочі програми з навчальних дисциплін: Організація і методика економічного аналізу, Аналіз господарської діяльності.

Обсяг практичної підготовки складає 108 годин / 3,0 кредити. Термін проходження практики становить 2 тижні та визначається навчальним планом для студентів денної форми навчання напряму підготовки 6.030509 «Облік і аудит».

Об'єктом проходження практики з економічного аналізу є базові сільськогосподарські підприємства Миколаївської, Одеської, Херсонської та Кіровоградської областей.

1. Структура роботи

Зміст роботи

Вступ (актуальність економічних досліджень, мета, завдання роботи, предмет, об'єкт та суб'єкт дослідження, обсяг представленої роботи). Опис методів та підходів економічних досліджень.

Розділ 1.

1. Проаналізувати природно-кліматичні та організаційно-економічні фактори господарювання досліджуваного суб'єкту.

(природно-кліматичні, організаційно-економічні умови, розміри виробництва, організаційна структура, спеціалізації та концентрації виробництва, виробничий напрямок діяльності, інтенсифікації виробництва та її ефективність).

2. Обґрунтувати технології виробництва продукції, товарів (робіт, послуг) досліджуваним суб'єктом.
3. Обґрунтувати вплив природно-кліматичних та організаційно-економічних факторів на результати діяльності підприємства.
(місцерозташування, організаційно-правова форма власності, галузева структура).
4. Зробити загальний висновок (критична оцінка реальної ситуації). Обґрунтувати, за допомогою реалізації яких управлінських рішень можна змінити ситуацію та досягти економічного розвитку досліджуваного суб'єкту під впливом інтенсивних факторів.

Розділ 2.

1. Оцінити ринкові можливості досліджуваного суб'єкту, конкурентоспроможність продукції, товарів (робіт та послуг). Обґрунтувати ознаки конкурентоспроможності та іміджу підприємства.
2. Проаналізувати та обґрунтувати ціни реалізації продукції, товарів (робіт та послуг), оцінити напрямки використання та ринки збуту продукції, товарів (робіт та послуг) на продаж.
3. Обґрунтувати показники макросередовища (попит, пропозицію). Визначити фактори впливу на ціну реалізації продукції, товарів (робіт та послуг) під впливом кон'юнктури ринку.
4. Зробити загальний висновок (критична оцінка реальної ситуації). Обґрунтувати, за допомогою яких управлінських рішень можна змінити ситуацію та підвищити ринкові можливості досліджуваного суб'єкту.

Розділ 3.

1. Проаналізувати рівень забезпеченості і використання земельних ресурсів.
2. Проаналізувати рівень забезпеченості та використання трудових ресурсів.
3. Проаналізувати рівень забезпеченості і використання основних та оборотних засобів.
- 4.Зробити загальний висновок (критична оцінка реальної ситуації). Обґрунтувати, за допомогою яких управлінських рішень можна змінити ситуацію та зміцнити ресурсний потенціал досліджуваного суб'єкту.

Розділ 4.

1. Проаналізувати обсяги та витрати на виробництво продукції, товарів (робіт та послуг), визначити вплив факторів на зміну показників.
2. Обґрунтувати асортимент продукції, її якість та інтенсивність виробництва.
3. Проаналізувати економічну ефективність виробництва продукції, товарів (робіт та послуг), визначити вплив факторів на зміну показників.
- 4.Зробити загальний висновок (критична оцінка реальної ситуації). Обґрунтувати, за допомогою яких управлінських рішень можна змінити ситуацію та підвищити виробничі можливості досліджуваного суб'єкту.

Розділ 5.

1. Проаналізувати напрямки використання та обсяги реалізації продукції, товарів (робіт та послуг).
2. Оцінити обсяги грошових надходжень від реалізації, визначити вплив факторів на зміну показників.
3. Обґрунтувати строки реалізації продукції, товарів (робіт та послуг).
- 4.Зробити загальний висновок (критична оцінка реальної ситуації). Обґрунтувати, за допомогою яких управлінських рішень можна змінити ситуацію та розширити асортимент продукції на продаж, підвищити обсяги грошових надхо-

дженів від реалізації для досліджуваного суб'єкту.

Розділ 6.

1. Проаналізувати фінансові результати від реалізації продукції, товарів (робіт та послуг), визначити вплив факторів на зміну показників.
2. Проаналізувати майновий стан підприємства
3. Проаналізувати ліквідність та платоспроможність господарюючого суб'єкту.
4. Зробити загальний висновок (критична оцінка реальної ситуації). Обґрунтувати, за допомогою яких управлінських рішень можна змінити ситуацію та підвищити фінансові результати діяльності, зміцнити фінансовий стан досліджуваного суб'єкту.

Висновки. Висновки до роботи повинні бути у відповідності до проведених досліджень та запропонованих напрямків покращення ситуації на перспективу.

Додатки. В додатках відображають звітність господарюючого суб'єкту, окремі аналітичні та розрахункові таблиці (робочі документи економіста).

Список використаних джерел. Повинен відповідати змісту практики та вимогам до оформлення.

Основні вимоги до роботи

За кожним розділом показати, як проводиться аналітична робота на підприємстві (які документи, форми таблиць, розрахунки, методи та підходи дослідження) і запропонувати (зробити) як потрібно проводити аналіз за кожною ланкою. На підставі зроблених висновків надати пропозиції по вдосконаленню аналітичної роботи, розрахувати резерви. Довести необхідність проведення економічних досліджень у визначених змістом напрямках, для забезпечення обґрунтованості висновків та прийняття керівництвом оптимальних управлінських рішень. Обов'язкове використання методів елімінування (факторного аналізу).

Обсяг роботи. Обсяг роботи повинен розкрити поставлену мету та завдання. Приблизний розмір роботи 50-60 сторінок основного тексту (до списку використаних джерел).

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження в роботі може бути сільськогосподарське підприємство будь-якої форми власності.

2. Система оцінювання

Таблиця 1 Оцінювання роботи по розділах

Структура роботи	Оцінювання
Вступ Висновки Додатки Оформлення роботи	Мах 10 балів
Розділ 1	Мах 15 балів
Розділ 2	Мах 15 балів
Розділ 3	Мах 15 балів
Розділ 4	Мах 15 балів
Розділ 5	Мах 15 балів

Розділ 6	Мах 15 балів
Разом	100 балів

Таблиця 2 Шкала оцінювання студента по змісту роботи

Оцінка ECTS	Визначення	Оцінка в балах	Традиційна оцінка
A	Відмінно – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	96-100	Відмінно
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	86-95	Відмінно
C	Добре – в загальному вірна робота з певною кількістю помилок	71-85	Добре
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	60-70	Задовільно
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії	60	Задовільно
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як досягти мінімального критерію	50-59	Незадовільно
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота	<50	Незадовільно

3. Контроль знань

Захист роботи.

Захист представленої студентом роботи проводиться після того, як викладач (керівник практики) перевірів та відмітив всі недоліки. При необхідності робота доопрацьовується, а вже потім захищається. У випадку невиконання роботи або не доопрацювання студент до захисту не допускається.

До уваги студента!

До звіту з виробничої практики додаються: направлення з відміткою підприємства про проходження практики студентом, характеристика від керівника практики від підприємства, звітні

матеріали (форми звітності по підприємству за останній рік дослідження), відмітка щодо проходження практики ставиться на титульній сторінці звіту з виробничої практики. Обов'язковими для заповнення є:

- таблиці додатку А (неформалізована оцінка процесів і явищ), експертом виступає студент;**
- опис можливих ризиків підприємства (додаток Б).**

4. Список запропонованої літератури

1. Болюх М.А. Збірник задач з курсу “Економічний аналіз” / М.А. Болюх , М.І. Горбаток —К.: КНЕУ,2002.—232с.
2. Вишневська О.М. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки України: соціально-економічні і екологічні аспекти / О.М. Вишневська. [монографія]. —Миколаїв: «Дизайн і поліграфія», 2011.— 438 с.
3. Долинський В.П., Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств / В.П. Долинський.— К.: Вища школа.,1999.—164с.
4. Економічний аналіз / М.А. Болюх, В.З., Бурчевський, М.І. Горбаток. За ред.ак. НАНУ М.Т. Чумаченка. [навчальний посібник]—К.: КНЕУ, 2001.— 540с.
5. Економічний аналіз в схемах і таблицях / В.П. Клочан, Н.І. Костаневич, Н.Ю. Рожкова. — М. 2003.— 177 с.
6. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу / В.М. Івахненко [навч.посіб.]— К.: Знання-Прес, 2000.—207 с.
7. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу / В.М. Івахненко [навч.-метод.посібник для самостійного вивчення дисциплін] — К.: КНЕУ, 2000.— 263с.
8. Ковальчук М.І. Економічний аналіз у сільському господарстві / М.І. Ковальчук [навч.-метод.посібник для самост.вивч.дисц] — К.: КНЕУ, 2002. —282с.
9. Ковальчук М.І. Економічний аналіз діяльності підприємств АПК / М.І. Ковальчук [підручник].—К.: КНЕУ, 2005. — 390 с.
- 10.Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств / М.Я. Коробов. — К.:Т-во “Знання” КОО, 2000.—375 с.
- 11.Мец В.О. Економічний аналіз / В.О. Мец [Збірник практичних завдань: тестів за даними П(С)БО: Навч.посіб.]. — К.: КНЕУ, 2001.—236с.
- 12.Мних Є.В. Економічний аналіз / Є.В. Мних [Підручник]. — Київ: Центр навчальної літератури, 2003. — 412с.
- 13.Оценка и анализ рисков / Л.Н. Коршунова, Н.А. Проданова. —Ростов н/Д: Феникс, 2007. —96 с.

14. Організація і методика економічного аналізу / В.П. Клочан, Н.І. Костаневич, О.М. Вишневська [навчальний посібник]— Миколаїв, 2010. — 218 с.
15. Попович П.Л. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання / П.Л. Попович. — Тернопіль: Економічна думка, 2001.—454с.
16. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятий АПК / Г.В. Савицкая. [учебник, 3-е изд. Испр.] — Мн.: Новое знание, 2003. — 696с.
17. Современная глобализация. Состояние и перспективы / Л.А. Зеленев, А.А. Владимиров, Е.И. Степанов. —М.: ЛЕНАНД, 2010.—304 с.
18. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз / Н.В. Тарасенко [Навч. посібник 3-тє видання, виправлене і доповнене].— Львів:”Магнолія плюс”, 2004.—334с.
18. Фінансова діяльність підприємства / О.М. Бандурка, М.Я. Коробов, П.І. Орлов, К.Я. Петрова. [підручник, 2-ге видання. Перероб. і доп.] — К.: Либідь, 2002.—384с.
19. Царенко О.М. Економічний аналіз діяльності підприємств агропромислового комплексу / О.М. Царенко. — К.: Вища школа, 1998.—256с.
20. Чеглакова С.Г. Методология экономического анализа в современных условиях функционирования сельскохозяйственных предприятий (вопросы теории и практики) / С.Г. Чеглакова. — Рязань, «Узорочье», 2003.—152 с.
21. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз / О.О. Шеремет [Навчальний посібник]. — К.: Міленіум, 2003.— 160с.
22. Шиян Д.В. Фінансовий аналіз / Д.В. Шиян, Н.І. Строченко [Навч. посіб.] — К.: Видавництво А.С.К., 2003. — 240с.

5. Загальний висновок

В умовах сьогодення економічні дослідження на підприємствах аграрного сектору економіки майже не проводяться. Це пов'язане в першу чергу з недостатністю технічних засобів, кваліфікованих робітників, а також недостовірністю зовнішньої інформації.

Економічні дослідження внутрішніх та зовнішніх факторів господарювання потребують також значних витрат праці, а відповідно і оплати цієї праці. Зовсім не приділяється увага маркетинговим дослідженням, не впроваджуються нові підходи та методики для дослідження фінансових результатів, планування та прогнозування діяльності підприємства. Відсутність такої інформації в умовах сьогодення не дозволяє забезпечити ефективність діяльності підприємства, так як не відображає реального стану розвитку економічної системи, не існує

можливості визначити дійсні резерви нарощування обсягів виробництва та реалізації продукції, скорочення матеріальних витрат та підвищення прибутковості основних галузей сільськогосподарського виробництва.

Отже, зараз майже не існує реальних можливостей для повної реалізації взаємозв'язку економічного аналізу з системою управління виробництвом для забезпечення прийняття вірних управлінських рішень.

Додаток А

Розділ 1

Таблиця 1 Порівняльна оцінка факторів внутрішнього середовища господарюючого суб'єкту

Складові зміни внутрішнього середовища підприємства	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Зміна форми власності		
Зміна системи управління підприємством та його підрозділами		

Зміна організаційної структури підприємства		
Зміна організації аналітичної роботи		
Зміна організації виробництва та праці		
Зміна розмірів та спеціалізації		
Зміна виробничого потенціалу		
Зміна підходу до матеріального стимулювання		
Розвиток інтеграції		
Розвиток кооперації		
Впровадження заходів по інтенсифікації виробництва		

Розділ 2

Таблиця 2 Порівняльна оцінка факторів зовнішнього середовища господарюючого суб'єкта

Складові зміни зовнішнього середовища	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Розширення асортименту продукції на продаж		
Підвищення конкурентоспроможності продукції		
Підвищення іміджу товаровиробника		
Підвищення ціни пропо-		

зиці продукції		
Вдосконалення взаємовідносин з постачальниками та покупцями		
Вдосконалення взаємовідносин з фінансовими установами		
Вдосконалення взаємовідносин у сфері страхування		
Вдосконалення взаємовідносин у сфері оподаткування		
Впровадження інновації		
Підвищення рівня інвестиційної привабливості		

Розділ 3

Таблиця 3 Порівняльна оцінка ресурсного потенціалу господарюючого суб'єкту

Складові зміни ресурсного потенціалу	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Інтенсивність використання земельних ресурсів		
Інтенсивність використання трудових ресурсів		
Інтенсивність використання основних засобів		
Інтенсивність викорис-		

тання оборотних активів		
Економічна ефективність використання земельних ресурсів		
Економічна ефективність використання трудових ресурсів		
Економічна ефективність використання основних засобів		
Економічна ефективність використання оборотних засобів		

Розділ 4

Таблиця 4 Порівняльна оцінка виробничого потенціалу господарюючого суб'єкту

Складові зміни виробничого потенціалу	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Розширення обсягів валового виробництва		
Збільшення рівня залучених виробничих ресурсів		
Збільшення рівня залучених коштів		
Зміна технологій виробництва		
Підвищення якості про-		

дукції		
Скорочення постійних витрат на виробництво продукції		
Скорочення змінних витрат на виробництво продукції		
Підвищення рівня маржинального доходу		
Підвищення рівня валового доходу		
Підвищення рівня чистого доходу		

Розділ 5

Таблиця 5 Порівняльна оцінка ринкових можливостей господарюючого суб'єкту

Складові зміни ринкових можливостей	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Розширення обсягів реалізації продукції		
Підвищення рівня товарності		
Зменшення рівні внутрішньогосподарського використання продукції		
Підвищення доходності		

реалізації продукції		
Зменшення рівні необ- грунтованих витрат на зберігання, доробку про- дукції		
Зменшення рівні витрат на транспортування про- дукції та інші витрати на збут		
Підвищення рівні вико- нання договірних зо- бов'язань перед покуп- цями продукції		

Розділ 6

Таблиця 6 Порівняльна оцінка фінансових результатів діяльності господарюю-
чого суб'єкту

Складові зміни фінансо- вих результатів діяльності	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Вдосконалення системи організації виробництва		
Вдосконалення системи реалізації продукції		
Підвищення рівня при- бутковості основного		

виду діяльності		
Ефективне використання власних коштів		
Ефективне використання залучених коштів		
Підвищення рівня платоспроможності підприємства		
Підвищення рівня фінансової стійкості підприємства		
Зменшення рівня внутрішніх ризиків		
Зменшення рівня зовнішніх ризиків		

Додаток Б

Будь-яка діяльність завжди пов'язана із ризиком. Як правило, найбільша прибутковість може бути отримана при максимальному ризику. Але в той же час із збільшенням рівня ризику зростає загроза фінансової стійкості і банкрутства підприємства. Дослідження діяльності вітчизняних сільськогосподарських підприємств дає підстави стверджувати, що більшість з них є збитковими, неплатоспроможними, фінансово нестійкими. Отже, ризик неповернення коштів від вкладання в зазначені підприємства є досить великим, а вкладання коштів недоцільним.

В залежності від прийняття управлінських рішень щодо реалізації заходів по фінансовому оздоровленню сільськогосподарських підприємств необхідно враховувати можливість як локальних, тобто внутрішніх ризиків підприємства, так і глобальних ризиків, ризиків які виникають на макрорівні.

Отже, оцінка фінансової стійкості та платоспроможності підприємства повинна бути доповнена характеристикою потенційних ризиків помилкових дій з боку менеджерів (ризик упущеної вигоди, збільшення витрат, скорочення платоспроможності), а також ризик впливу стихійних сил, виникнення форс-мажорних обставин. Окремо необхідно досліджувати виробничий ризик, який пов'язаний із особливостями сільськогосподарського виробництва, комерційний ризик, який безпосередньо пов'язаний із реалізацією продукції (робіт, послуг), кон'юктурою ринку, а також фінансовий ризик, який в свою чергу може виникати через реалізацію відносин підприємства з банками, інвестиційними, страховими, лізинговими компаніями тощо. Крім цього оцінка ризиків повинна враховувати тривалість дії негативних факторів на результативність діяльності підприємства, а саме оцінка довгострокових ризиків, які пов'язані із стійкими негативними тенденціями економічного розвитку, а також короткострокові ризики, які пов'язані із зміною ринкової кон'юнктури.

Крім цього негативні фактори впливу на фінансову стійкість підприємства можуть виникати через інфляційний, процентний, валютний, податковий, інвестиційний, депозитний, кредитний та валютний ризики.

Таблиця 1 Характеристика можливих ризиків та факторів їх появи для господарюючого суб'єкту

Види ризиків	Фактори появи ризиків	Зони ризиків
Зовнішні ризики Інфляційний Податковий Відсотковий	Недоотримання запланованого прибутку. Тривалий строк окупності вкладених коштів. Неефективний інвестиційний менеджмент. Суттєві перевитрати власних та залучених коштів. Зміни макроекономічних параметрів.	Інвестиційна діяльність підприємства Кредитування підприємства Збутова діяльність підприємства Податкові зобов'язання підприємства
Внутрішні ризики Ризик зниження фінансової стійкості	Надмірне, необґрунтоване залучення коштів. Недостатність фінансування активів.	Виробничо-господарська діяльність підприємства Комерційні діяльність

Ризик неплатоспроможності Ризик упущеної вигоди Ризик виникнення форс-мажорних обставин	Недостатня ліквідність активів. Неефективний фінансовий менеджмент. Низька ефективність використання ресурсів. Висока частка постійних витрат. Недостатність ціни реалізації на готову продукцію. Неефективний виробничий менеджмент. Зміна кон'юнктури ринку.	підприємства Ризик-менеджменту
---	--	-----------------------------------

Дослідження зазначених ризиків може бути лише суб'єктивним, так як вони виникають на рівні держави і не залежать від діяльності певного господарюючого суб'єкту. Мінімізація цієї групи ризиків може бути досягнута лише через державні важелі.

Для оцінки можливого ризику можна використати методику німецької фірми BERI, критерії представлено в таблиці 2.

Таблиця 2 Оціночні критерії індексу BERI для підприємства

Оціночні критерії	Максимальна питома вага для підприємства, %
Політична стабільність	До 10,0
Відношення до іноземних інвестицій	До 5,0
Ступінь націоналізації	До 5,0
Імовірність і ступінь девальвації внутрішньої валюти	До 10,0
Стан платіжного балансу	До 8,0
Ступінь розвитку бюрократизму	До 2,0
Темпи економічного розвитку	До 10,0
Конвертованість валюти	До 8,0

Якість виконання договорів	До 12,0
Рівень втрат на заробітну плату та продуктивність праці	До 8,0
Можливість користування послугами зовнішніх та внутрішніх експертів	До 2,0
Ефективність організації комунікацій	До 2,0
Взаємовідносини з державним сектором	До 8,0
Умови отримання короткострокових кредитів	До 10,0
Умови отримання довгострокових кредитів	До 10,0
Разом:	100,0

Зазначені в таблиці оціночні критерії ще раз дають можливість відмітити, що мінімізація можливих ризиків для підприємства може бути здійснена лише за умови реалізації заходів за внутрішніми змінними. Так як зовнішні фактори ризиків не залежать від підприємства. Хоча на зовнішні фактори за критеріями дослідження припадає до 70,0% впливу.

Для проведення заходів по мінімізації ризиків необхідно використовувати сукупність методів та прийомів зменшення можливих фінансових втрат. Їх вибір та напрямки реалізації значною мірою залежить від специфіки діяльності підприємства, реалізації стратегій розвитку підприємства.

Для сільськогосподарського підприємства, враховуючі всі вище зазначені особливості необхідним є реалізація наступних заходів: уникнення ризиків через мінімізацію незапланованих втрат та захисту від невиконання договірних зобов'язань, ефективне використання власних та залучених коштів, реалізація управлінських рішень у напрямку підвищення платоспроможності підприємства тощо; утримання ризиків через ефективне дослідження можливих втрат кош-

тів та внутрішнє страхування (створення резервного або страхового фонду); мінімізація ризиків через диверсифікацію та лімітування, тобто максимально чіткий розподіл грошових коштів між різноманітними активами та встановлення відповідних фінансових лімітів (нормативів) по окремих напрямках діяльності підприємства; передача ризику через зовнішнє страхування можливих ризиків підприємства.

АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ :

Методичні рекомендації

Укладачі: Вишневська Ольга Миколаївна

Бобровська Надія Володимирівна

Формат 60x84 1/16 Ум. друк. арк.. 5,2.

Тираж 50 прим. Зам № ____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м.Миколаїв, вул.Паризької Комуни, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.